

Budai Péter

A közös kereskedelempolitika uniós külkapcsolati jogon belüli jelentősége: jogfejlődési-jogtörténeti megközelítés¹

Absztrakt

A legtöbb uniós joggal foglalkozó megközelítés az Európai Unió Bíróságának esetjogát emeli a középpontba. Esetenként azonban szükséges lehet más megközelítéseket is alkalmazni annak érdekében, hogy az uniós jogfejlődés egyes aspektusai árnyaltabban azonosíthatók legyenek. Erre remek például szolgálhat a közös kereskedelempolitika. A kereskedelempolitika hosszú ideig központi (majdhogynem egyeduralkodó) szereppel bír az uniós külkapcsolati jog fejlődése során, amelyre rámutat az Európai Unió Bíróságának esetjoga is. A tanulmány ugyanakkor az esetjog mellett kifejezetten a közös kereskedelempolitika születésének körülményeit és korai szakaszát kívánja bemutatni: a nemzetközi kontextust, az EGK-Szerződés korai időszakában a közös kereskedelempolitika helyzetét, valamint az Európai Bizottság viszonyulását a szakpolitikai területhez. Ezen túl a tanulmány kitér az abban az időszakban az uniós jogi szakirodalom álláspontjára a közös kereskedelempolitika esetén, amely álláspontok rámutatnak a szakpolitika egyes tartalmi és hatásköri kihívásaira. Ezek a körülmények és tényezők azon túl, hogy alátámasztják az Európai Unió Bíróságának pragmatikus megközelítését, rámutatnak arra is, hogy a nemzetközi környezet, a Bizottság és az akadémiai szféra milyen befolyással volt a közös kereskedelempolitika alakulására.

Kulcsszavak: Európai Unió, uniós jog, jogfejlődés, jogtörténet, közös kereskedelempolitika

Abstract

Most approaches to EU law focus on the case law of the Court of Justice of the European Union. However, other approaches may occasionally be necessary in order to identify more nuanced aspects of the development of EU law. A good example could be the common commercial policy. Common commercial policy for a long time played a central (almost dominant) role in the development of EU external relations law, as the case law of the Court of Justice of the European Union points out. However, in addition to the case law, the study aims to provide a specific account of the circumstances and early stages of the birth of the common commercial policy: the international context, the state of the common commercial policy in the early period of the EEC Treaty, and the European Commission's approach to the policy area. In addition, the paper examines the positions taken by the EU legal literature on the common commercial policy at that time, which point to some of the challenges to the policy's content and scope. These circumstances and factors, in addition to supporting the pragmatic approach of the Court of Justice of the European Union, underlines the influence of

¹ „A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

the international environment, the Commission and academia on the development of the common commercial policy.

Keywords: European Union, EU law, development of law, legal history, common commercial policy

I. Bevezetés

Az uniós jogi gondolkodás része, hogy az Európai Unió Bíróságára az uniós jog egyfajta motorjaként vagy épp zászlóshajójaként gondolunk. Úgy vélem, hogy ezt a képet valamelyest árnyalni érdemes, amelyre példaként a közös kereskedelempolitika jelentőségének vizsgálata alkalmas lehet.

A tanulmány célja nem az, hogy egy átfogó fejlődési ívet vázoljon fel a közös kereskedelempolitika jelentőségével összefüggésben és nem is az, hogy részletesen ismertesse az erre vonatkozó esetjogot. A tanulmány sokkal inkább azt célozza meg, hogy a közös kereskedelempolitika jelentőségét kontextusba helyezze. A legtöbb, a közös kereskedelempolitikát az uniós külkapcsolati jog szempontjából vizsgáló mű túlzott hangsúlyt helyez kizárólag a Bíróság pragmatizmusára, figyelembe nem véve azonban más tényezőket, így a Bizottság korai tevékenységét, az ezt befolyásoló trendeket, a tagállamok hozzáállását vagy az akadémiai szféra gondolkodását a problémakörrel. A tanulmány így arra kíván rámutatni, hogy a Bíróság esetjogát megelőzően melyek voltak azok a tényezők, amelyekre a Bíróság reagált, és amely életre hívta a közös kereskedelempolitika már-már univerzális jelentőségét az uniós külkapcsolati jogon belül, és amely hosszú ideig jelen volt. Ez azért szükséges, hogy egyértelművé váljon, az Európai Unió Bírósága mellett más tényezők is befolyásolják az uniós integráció fejlődését.

A tanulmány ívének elméleti alapja Guy Fiti Sinclair megközelítése.² A nemzetközi jogász egyes nemzetközi szervezeteket vizsgálva jutott arra, hogy a külső tényezők, a nemzetközi szervezet egyes szervei, de akár az akadémiai szféra is milyen befolyással vannak a nemzetközi szervezet hatásköreinek alakulására. Az ilyen folyamatok azt okozzák, hogy habár az egyes nemzetközi szervezetek alapító szerződéseinek hatásköri rendelkezései nem változnak, a folyamat különböző szereplői segítségével ezek a hatáskörök mégis bővülnek. Ezt a változást sokszor a nemzetközi bíróságok legitimálják. Korábbi kutatásaim arra irányultak, hogy rámutassak ezen elméleti keret alkalmazásának lehetőségeire az uniós jog fejlődése esetén. Jelen esetben a tanulmány a közös kereskedelempolitika születésénél emeli ki a megfelelő szereplők esetén a folyamat ismeretéhez szükséges elemeket, így a GATT jelentőségét, az akadémiai szféra által feltett fő kérdéseket a közös kereskedelempolitika rendelkezései esetén, a tagállamok hozzáállását, de a Bizottság pozícióját is. Ezt természetesen az Európai Unió Bírósága releváns esetjoga ismertetése követi, időről-időre rámutatva a releváns külső tényezőkre is.

A tanulmány az uniós jogforrásokon és az Európai Unió Bíróságának esetjogán túl jogon kívüli, történelmi forrásokat és archívumokban megtalálható dokumentumokat is felhasznál.

II. A történelmi kontextus

² Sinclair, Guy Fiti: *To Reform the World - International Organizations and the Making of Modern States*, Oxford University Press, Oxford, 2017.

II.1. A kereskedelempolitika nemzetközi környezete

A második világháborút követően jelentős változások következtek be a nemzetközi kereskedelemben. A Nemzetközi Kereskedelmi Szervezet (ITO) alapjául szolgáló Havannai Charta³ elfogadását ugyanakkor az Amerikai Egyesült Államok nem támogatta. Helyette, mivel az államok egyébként a kereskedelem liberalizálását kifejezetten szorgalmazták, 1947-ben létrejött az Általános vámtarifa- és kereskedelmi egyezmény (a továbbiakban: GATT), amelynek alapítói között voltak a Benelux-államok és Franciaország is. Az Európai Gazdasági Közösség (a továbbiakban: EGK) alapító államai közül Olaszország 1950-ben, míg Németország 1951-ben csatlakozott. A GATT már az elejétől kezdve problémákkal küzdött, így azzal is, hogy mivel nem volt jogi személyisége, így nemzetközi szervezetnek sem volt tekinthető.⁴ A GATT struktúrája nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a különböző fordulók során megvalósuljon az iparcikkre vonatkozó vámok, de ugyanúgy az egyéb kereskedelmi akadályok (menyiségi korlátozások, szubvenciók) csökkentése. Az is igaz ugyanakkor, hogy a GATT bizonyos területeken nem akart liberalizálást bevezetni: nem foglalkozott a mezőgazdasággal és a mezőgazdasági termékekkel, de a pénzügyi szektorral, az építőanyagokkal és a közüzemekkel sem.⁵ Az is igaz azonban, hogy már egészen korán megfigyelhető jogfejlődés a GATT-on belül, amelyek hatottak a tagállamok kereskedelempolitikáira és egyébként a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatokra. A diszkriminációt tilalmazó, a kereskedelmi liberalizációt és a kölcsönösséget elősegítő, a védintézkedésekre vonatkozó és a fejlődő országok esetén azok kedvezményes helyzetét biztosító jogi normák mind hozzájárultak a nemzetközi kereskedelmi szabályok változásához.⁶

Megjegyzendő, hogy annak ellenére, hogy a második világháborút követően megélné a jogalkotás a nemzetközi kereskedelem terén a GATT és később a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (a továbbiakban: OECD) létrehozásával, ez egyáltalán nem jelentett gyökeres változást eleinte. Az időről-időre megjelenő protekcionizmus a második világháborút követően is jelentős maradt, még az EGK tagállamai esetén is. Emellett jól látható, hogy a protekcionizmus más államoknál is megjelent, így különösen az Amerikai Egyesült Államok esetén.⁷

II.2. Az EGK külkapcsolataira vonatkozó hatáskörei

Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Szerződés (a továbbiakban: EGK-Szerződés) rendelkezett az uniós külkapcsolatokat érintő hatáskörökről. A rendelkezései érintették az újabb államok csatlakozására, az államokkal és nemzetközi szervezetekkel való együttműködésre, valamint a kereskedelempolitikára vonatkozó rendelkezéseket is.⁸ Megjegyzendő azonban, hogy a kereskedelempolitika egy ideig nem került a figyelem középpontjába. Ez több okra vezethető vissza.

³ Final Act of the United Nations Conference on Trade and Employment-Havana Charter for an International Trade Organization. http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/havana_e.pdf.

⁴ Horváth Balázs: Az Európai Unió és a Kereskedelmi Világszervezet kapcsolatának alapkérdései, 577-581. o. In Állam- és Jogtudomány, 2006/4. szám, 577-610. o.

⁵ Finlayson, Jock A. – Zacher, Mark W.: The GATT and the Regulation of Trade Barriers: Regime Dynamics and Functions. 579. o. In International Organization, Vol 35, No 4, 1981, 561-602. o.

⁶ Uo. 560-584. o.

⁷ Pongrácz Alex: A nemzetközi kereskedelem liberalizálásának főbb aspektusai és hatásuk a nemzetállami szuverenitásra – A WTO regulációs szerepének értékelése, 105-106. o. In Külügyi Szemle, 2015/1. 104-116. o.

⁸ Noël, Emile: The External Relations of the EEC and Its Internal Problems, 159-160. o. In Government and Opposition Vol 10, No 2, 1975, 159-166. o.

Az EGK-Szerződéssel összefüggésben a fő kérdések sokkal inkább arra fókuszáltak, mennyiben lépnek túl annak rendelkezései az egyszerű nemzetközi szerződéseken, és mennyiben határoznak meg a magánszemélyek számára közvetlenül jogokat és kötelezettségeket.⁹ Ennek mintegy folyománya volt a közösségi jog egységes végrehajtásának biztosítása is, amely a Bizottság, az akkori jogászok és a Bíróság tevékenységének köszönhetően a közösségi jog egyes rendelkezései közvetlen hatályának és elsőbbségének Bíróság általi kimondását eredményezte.¹⁰ Jól látható, hogy ezek a kérdések sokkal inkább a közös piac alapjainak biztosítására irányultak, nem pedig az EGK külkapcsolatainak alaposabb megértésére.

Emellett, az EGK külkapcsolatokra vonatkozó hatáskörei esetén a tagállamok nem szerettek volna bizonytalan természetű és tartalmú hatásköröket biztosítani az integráció számára. A Tanácson belül uralkodó álláspont volt, hogy ne kössenek korlátlan időtartamú kereskedelmi szerződéseket. Emellett a tagállamok külpolitikái az EGK korai időszakában dominálták az EGK külpolitikai irányvonalát. Erre példa Franciaország, aki ellenezte a KGST országokkal, Izraellel és Japánnal történő kapcsolatfelvételt, valamint, Német Szövetségi Köztársaság, aki ugyanígy ellene volt az EGK-nak az Német Demokratikus Köztársasággal való kapcsolatai erősítésének. A Tanács részéről egyes ott dolgozó jogászok is kifejezetten megszorító módon értelmezték az EGK külkapcsolati hatásköreit. A Tanácson belül az egyik legjelentősebb jogi tanácsadó, Jean Mégret is azt az álláspontot képviselte, hogy valamennyi külkapcsolati hatáskörét az EGK-nak kifejezetten szűken kell értelmezni, amely álláspontot a Tanács minden fórumon képviselt is.¹¹ Ez a tendencia ugyanakkor idővel megváltozott. A Bíróság a C-22/70. sz. ERTA-ügyben rendelkezett a beleértett külső hatáskör lehetőségéről azokban az esetekben és akkor, amennyiben az a közös szabályokat érintheti, vagy azok alkalmazási körét megváltoztathatja.¹² A Bíróság ezen döntése lényegében lehetővé tette, hogy olyan esetekben is élhessen a külkapcsolatok területén hatásköreivel az EGK, amikor azt kifejezetten nem rögzítik az EGK-Szerződés rendelkezései, de azok gyakorlásából következik az. A beleértett külső hatáskörök gyakorlása lényegében jelzésértékű volt a Bíróság későbbi esetjogára nézve is.

II.3. A kereskedelempolitika bizonytalan természete az EGK esetén

II.2.3.1. A kereskedelempolitika az EGK-Szerződésben

Az EGK-Szerződés külön rendelkezéseket tartalmazott a kereskedelempolitikára vonatkozóan. Ez nem véletlen, mivel az alapítók is belátták, hogy a közös külső vámtarifa létrehozásához, amely lehetővé tette a vámunió és a közös piac működését, szükség volt egy közös kereskedelempolitika létrehozásához is.¹³ Az EGK-Szerződés preambuluma rendelkezett arról, hogy a nemzetközi kereskedelem korlátozásainak csökkentésére egy közös

⁹ Rasmussen, Morten Revolutionizing European Law: A history of the Van Gend en Loos judgment, 140-151. o. International Journal of Constitutional Law. Vol 12., 2014, 136-163. o.

¹⁰ Uo. 152. o.

¹¹ Leopold, Patricia M. External Relations Power of EEC in theory and in practice, 58-62. o. The International and Comparative Law Quarterly Vol 26, No 1, 1977, 54-80. o.

¹² C-22/70. sz. Bizottság v. Tanács (ERTA)-ügyben hozott 1971. március 31-én hozott ítélete, ECLI:EU:C:1971:32.

¹³ Everling, Ulrich: Legal Problems of the Common Commercial Policy in the European Economic Community, 150-151. o. In: Common Market Law Review, Vol 4, No 2, 141-165. o.; Norton, Joseph J.: The Common Commercial Policy of the EEC: Developments in the Final Stage, 53. o., Vanderbilt Journal of Transnational Law, Vol 44, 1972, 44-85.

kereskedelempolitika lehet alkalmas, amelyet a szerződés 3. cikk b) pontja is megerősített.¹⁴ A kereskedelempolitikára vonatkozó részletes rendelkezéseket az EGK-Szerződés 110-116. cikkei határozták meg, amelyek közül a 110-113. cikkek foglalkoztak a kereskedelempolitika tartalmával, valamint az átmeneti időszakokkal, a 115. cikk a védintézkedések lehetőségével, valamint a 116. cikk a tagállamok közös fellépésével.

Az EGK-Szerződés 110. cikke rendelkezett a tagállamok közötti vámunió létrehozásáról, amely hozzájárul a világkereskedelem harmonikus fejlődéséhez, a kereskedelmi korlátozások fokozatos csökkentéséhez, ill. eltörléséhez. Megjegyzendő, hogy ez a cikk szellemiségében hasonlít a GATT céljaihoz, amely kifejezetten a kereskedelmi korlátok lebontását célozta.¹⁵ A 111. cikk sorolta fel az átmeneti időszak végét követően hatályba lépő rendelkezéseket. Ezek alapján az átmeneti időszak végét követően a tagállamok a harmadik országokkal fenntartott kereskedelmi kapcsolataikat úgy hangolják össze, hogy legkésőbb az átmeneti időszak lejártáig megteremtsék a végrehajtáshoz szükséges feltételeket a közös kereskedelempolitika megvalósításához. A rendelkezések szerint a Bizottság javaslatokat nyújt be a Tanácsnak azon eljárásra vonatkozóan, amely az átmeneti időszak alatt a közös fellépés kialakítására és megvalósítására lehetőséget biztosít. A cikk emellett lehetőséget biztosít arra is, hogy ez alatt az időszak alatt a Bizottság ajánlásokat terjesszen elő a Tanács elé a harmadik országokkal a közös vámtarifára vonatkozó tárgyalásokkal összefüggésben. Az átmeneti időszak alatt a tagállamok konzultálva megtesznek minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy kiigazítsák harmadik országokkal való vámtarifa-megállapodásaikat és hogy egymás között biztosítsák vámrendszerük egységességét. Megjegyzendő, hogy az említett átmeneti időszak 1970. január 1-jén járt le, ameddig a tagállamoknak a vonatkozó feltételeket kellett volna kialakítaniuk a kereskedelempolitikai rendelkezések alkalmazására. Az ehhez szükséges alapok közül erre az időpontra csak a vámuniót sikerült létrehozniuk.¹⁶ A 112. cikk a harmadik országokba irányuló exporttámogatásra irányuló intézkedések fokozatos harmonizálását írta elő a tagállamok számára annak érdekében, hogy a verseny ne torzuljon.¹⁷ Emellett, a 113. cikk rendelkezett arról, hogy az átmeneti időszak lejártát követően a közös kereskedelempolitika egységes elveken alapul, *különösen* a vámtarifa-módosítások, a vám- vagy kereskedelmi megállapodások megkötése, a vám- vagy kereskedelmi intézkedések összehangolása, az exportpolitika és a kereskedelmi védintézkedések, beleértve a dömping vagy szubvenciók esetén meghozandó intézkedések esetén.¹⁸ A 115. cikk lehetőséget teremt arra, hogy kivételes esetben a Bizottság felhatalmazza a tagállamokat védintézkedések megtételére, amelyek feltételeit és részleteit a Bizottság határozza meg. Ugyanakkor, ha veszélyhelyzet adódik az átmeneti időszak alatt, a tagállamok is meghozhatják ezeket a rendelkezéseket, amelyről a tagállamok értesítik a Bizottságot.¹⁹ Végül, a 116. cikk rendelkezik arról, hogy az átmeneti időszak végétől kezdődően a tagállamok minden ilyen kérdésben bármely gazdasági vonatkozású nemzetközi szervezet keretében csak közös fellépés útján járhatnak el, amely az EGK intézményei útján történik.²⁰

Jól láthatóan ezek a rendelkezések arra utalnak, hogy jelentős szerepet szántak az EGK-n belül a közös kereskedelempolitika kialakítására. Az is igaz ugyanakkor, hogy ezekből a rendelkezésekből nem derül ki a közös kereskedelempolitika terjedelme, de az sem, hogy pontosan milyen természete is van az EGK ezen hatáskörének.

¹⁴ Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés, 3. cikk b) pont.

¹⁵ Uo. 110. cikk.

¹⁶ Uo. 111. cikk.

¹⁷ Uo. 112. cikk.

¹⁸ Uo. 113. cikk.

¹⁹ Uo. 115. cikk.

²⁰ Uo. 116. cikk.

Kiemelendő, hogy az EGK-Szerződés kifejezett rendelkezést tartalmazott arra vonatkozóan, hogy a tagállamok minden olyan nemzetközi kötelezettsége esetén, amelyek az EGK alapítása előtt keletkeztek, az EGK-Szerződés rendelkezései nem érintik ezeket a jogokat és kötelezettségeket. Ha azonban az EGK-Szerződés rendelkezései nem egyeztethetőek össze ezekkel a rendelkezésekkel, akkor a tagállamoknak megfelelő lépéseket kell tenni ezek összehangolására.²¹ Ezzel összefüggésben kiemelendő, hogy amikor a tagállamok csatlakoztak a GATT-hoz, akkor lényegében csak a kereskedelmi hatásköreiket a GATT rendelkezéseivel összhangban gyakorolhatták már. Ezt követte a vámunió létrejötte 1968-ban, míg a kereskedelempolitika rendelkezései esetén ismertetett átmeneti időszak 1970. január 1. napjával szűnt meg. A rendelkezésekből így arra lehetett következtetni, hogy ezekben a kérdésekben immáron az EGK jár el.²²

II.3.2. A kereskedelempolitika és az Európai Bizottság

Az Európai Bizottság a közös kereskedelempolitika esetén már a legelejétől kezdve fontos szerepet játszott. Az intézmény és a szakpolitika viszonya a következőképpen jellemezhető:

Először, az EGK és kifejezetten a Bizottság prioritásai közé tartozott egy szabadkereskedelmi térség létrehozásának elősegítése, amely magában foglalja a GATT szabályaival összhangban a kereskedelem liberalizálását.²³ Ez a prioritás érzékelhető a Bizottság vonatkozó akkori szervezeti struktúrájából is. A GATT-tal összefüggő tárgyalásokat a Bizottság részéről a Külkapcsolati Főigazgatóság végezte, Jean Rey vezetésével. A tagok közül Theodorus Hijzen, az általános ügyekért és a multilaterális kereskedelempolitikáért felelős divízió vezetője volt az, aki kifejezetten a GATT-tal való tárgyalásokért felelt 1958 és 1964 között. Megjegyzendő, hogy ez az azért van, mivel a struktúra tudatosan úgy került kialakításra, hogy a GATT-tal kapcsolatos tárgyalásokért ugyanaz a divízió legyen a felelős, amelyik az Egyesült Államokkal és Kanadával való tárgyalásokért is felel (és amely egyébként a kereskedelempolitikával átfogóan is foglalkozik). Ez akkor sem változott meg, amikor Jean Rey a Bizottság elnökévé vált (1967-1970), amikor az átalakítások során ugyanazon főigazgatóság alá kerültek a főbb kereskedelmi partnerek, a GATT, valamint az OECD.²⁴ Ez az intézményi struktúra nemcsak arra mutat rá, hogy a kereskedelempolitika kiemelt figyelmet élvezett a Bizottságon belül, de arra is, hogy kiemelten kezelték az egyes nemzetközi szervezeteken belüli tevékenységet is.

Másodszor, a Bizottság részéről felmerülő nyilatkozatokból kiderül, hogy a kereskedelempolitika jelentős prioritással bírt az intézmény számára. Megjegyzendő, hogy Főhatóságként, de később az EGK-Szerződés elfogadását követően közvetlenül még a vámunió jelentőségét hangsúlyozták a Bizottság képviselői. 1959-i²⁵ és 1961-i²⁶ beszédeiben

²¹ Uo. 324. cikk (1) bekezdés.

²² Horváthy 2006 595. o.

²³ Bossuat, Gérard – Legendre, Anais: The Commission's role in external relations, 350-351. o. In The European Commission 1958-1972 – History and memories of an institution, 339-377. o. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ebec8b45-1aab-4d57-887f-0da73489b19e>, letöltés ideje: 2023.05.26.; Steenbergen, Jacques: The Common Commercial Policy, 246. o., Common Market Law Review, Vol 17, No, 2, 1980, 229-249. o.

²⁴ Gérard – Anais 340-344. o.

²⁵ Record of a speech by Professor Walter Hallstein, President of the Commission of the European Economic Community at the annual dinner of the Foreign Press Association. The Hague, 1959. január 24., <http://aei.pitt.edu/14891/>, letöltés ideje: 2023.06.01.

²⁶ Address by the President of the European Economic Community, Professor Dr. Walter Hallstein, to officials of the AFL-CIO. Washington, DC, 1961. május 16., <http://aei.pitt.edu/14763/>, letöltés ideje: 2023.06.01.

a Bizottság akkori elnöke, Wallter Hallstein, 1961-i beszédében Sicco Mansholt,²⁷ 1963-i interjújában Robert Marjolin,²⁸ valamint 1967-i anyagában Harold Heck²⁹ még a vámok fontosságát hangsúlyozta a kereskedelempolitika esetén. Ez a 70-es évekre jól láthatóan megváltozott. 1971-ben a Barre tervek már nagyobb hangsúlyt helyeztek a kereskedelempolitika liberalizációjára, amelynek oka, hogy a gazdasági és a monetáris politikákat kívánta összehangolni. Raymond Barre beszámolója már arra utal, hogy a kereskedelempolitikánál más eszközöket is számba vett.³⁰ Sir Christopher Soames, a Bizottság alelnöke 1973-ben tartott beszédében már a mezőgazdaság jelentőségét hangsúlyozta, míg 1975-ben tartott strasbourgi beszédében kiemelte annak jelentőségét is, hogy a Bizottság ki kíván tárgyalni egy olyan kódexet, amely gátolja az új sztenderdek, így például a környezet védelme miatt elfogadott szabályokból következő kereskedelmi akadályok megjelenését.³¹ Ezekből arra lehet következtetni, hogy a kereskedelempolitika jelentéstartalma ekkor már változóban volt.

Harmadszor, a Bizottság politikájának központi részét képezte a multilaterális fórumokon való megjelenés. Kiemelendő, hogy a Bizottság szorosan együttműködött az egyes nemzetközi szervezetekkel és aktívan részt is vett azok munkájában. Ez sem teljesen minden nélkülöz minden előzményt: az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó szerződés szövegében már akkor utalt az ITO létrehozását célzó Havannai Chartára. Ennek jogi és filozófiai alapja az volt, hogy az EGK lényegében a tagállamok által létrehozott vámuniónak számított.³² Mivel a GATT 1947 XXIV. cikk 7. bekezdése szerint a részes államoknak kötelezettsége, hogy a vámunióhoz történő csatlakozásról haladéktalanul értesítse a többi szerződő felet.³³ Az EGK tagállamai ezt még 1957-ben kezdeményezték.³⁴ Emellett a Bizottság látta el az Unió képviselőjét a GATT-on belül, amely esetén igyekezett az EGK és tagállamai teljes egységét mutatni.³⁵

Megemlítendő, hogy a közös külső vámtarifa és az akkor kilátásba helyezett közös agrárpolitika aggodalomra adott okot a GATT-on belül, amely esetén a Bizottság volt az, amely azon igyekezett, hogy valamennyi tagot a szervezeten belül megnyugtasson. Ebben segítette a Bizottságot a GATT főtitkára, Wyndham White is. Az EGK végül be tudta bizonyítani a tárgyalások során, hogy a tagállamok által közösen alkalmazott vámtarifa nem veszélyeztetni a GATT által szabott irányt a liberalizáció felé.³⁶ Ezzel párhuzamosan a szervezet a Bizottság számára egyre jelentősebbé is vált: amellett, hogy a Bizottság a kereskedelem liberalizálására vonatkozó intézkedések bevezetését szorgalmazta, jelentősebb egyoldalú kedvezmények elfogadását sürgette a fejlődő országok javára, amelyet maga a GATT is támogatott.³⁷ Kiemelendő az OECD is, amelyen belül a Bizottság látta el az EGK

²⁷ Speech by Vice-President [of Commission of the European Economic Community] Mansholt before Britain in Europe and Europe House. London, 1961. március 28., <http://aei.pitt.edu/14756/>, letöltés ideje: 2023.06.01.

²⁸ Interview of Robert Marjolin [Vice-President of the Commission of the European Communities] by John Gibson. Washington, D.C., 1963. szeptember 27., <http://aei.pitt.edu/14320/>, letöltés ideje: 2023.06.01.

²⁹ Heck, Harold (1967) EEC Tariff Walls: No Minisstep But No High Hurdle Either., <http://aei.pitt.edu/101060/>, letöltés ideje: 2023.06.01.

³⁰ Barre on the „Barre plan.” European Community. No. 143, March 1971., <http://aei.pitt.edu/43785/>, letöltés ideje: 2023.06.01.

³¹ Address [on trade policy] by Sir Christopher Soames, Vice President of the Commission of the European Communities, at a luncheon meeting of the European Chambers of Commerce. New York, 1973. október 30., <http://aei.pitt.edu/13957/>, letöltés ideje: 2023.06.01.

³² Horváthy 2006 590-592. o.

³³ GATT 1947 XXIV. cikk 7. bekezdés.

³⁴ Horváthy 2006 593. o.

³⁵ Gérard – Anais 340. o.

³⁶ Coppolaro, Lucia: The Making of a World Trading Power – The European Economic Community (EEC) in the GATT Kennedy round Negotiations (1963-1967), Ashgate, UK, 103. o.

³⁷ Gérard – Anais 359. o.

képviselétét. Megjegyzendő, hogy az OECD-egyezmény kiegészítő jegyzőkönyvének 13. cikke szerint a Bizottság részt vesz az OECD munkájában. Habár a Bizottságnak nem volt szavazati joga az OECD-n belül, lehetősége volt részt venni és felszólalni az OECD találkozóján, amely lehetőségével élt is.³⁸ Ezek arra mutatnak rá, hogy a Bizottság kifejezetten aktív volt az egyes nemzetközi szervezeteken belül.³⁹

Végül, kiemelendő a Jogi Szolgálat jelentősége is a történetben. Ekkora már tudvalevő volt, hogy a Bizottság Jogi Szolgálata egy kifejezetten integrációpárti álláspontot képvisel. Ennek legfőbb képviselője Michel Gaudet volt, aki 1969-ig vezette a divízió, és az ő nevéhez fűződött a Van Gend en Loos és a Costa v. ENEL-ügyekben ellátott jogi képviselete a Bizottságnak, valamint a már-már alkotmányos természetű érvrendszer kialakítása is, amely ugyancsak megjelent a Bíróság döntéseiben.⁴⁰ Mindemellett az ő szellemiségét átvevő munkatársai voltak, akik az ERTA-ügyet a Bizottság elé vitték. Ez azt jelenti, hogy ez a Gaudet által kijelölt irány a későbbiekben is jelen volt a Jogi Szolgálaton belül. Nem meglepő, hogy az ERTA-ügy döntését követően nem sokkal újabb, az uniós külkapcsolati jogot érintő kérdés is került a Bíróság elé.⁴¹

II.3.3. A kereskedelempolitikával kapcsolatos értelmezések az akadémiai szféra számára

Megjegyzendő, hogy a témával foglalkozó közösségi jogászok egészen korán megállapították, hogy a rendelkezések hiányosságban szenvednek, mivel nem állapítható meg, pontosan mire is terjed ki a közös kereskedelempolitika. Everling már 1966-os cikkében felhívta a figyelmet arra vonatkozóan, hogy a rendelkezések nem tartalmazzák a közös kereskedelempolitika meghatározását. Emellett megállapítja azt is, hogy a 113. cikk csupán az egyes kvótákra vonatkozó megállapodások megkötését lehetővé tevő hatáskört határozza meg, míg más, egyébként a „klasszikus értelemben vett” kereskedelmi megállapodások megkötését harmadik országokkal nem teszi lehetővé.⁴² Ezzel szemben Tallec (1971) és Norton (1972) hangsúlyozza, hogy a 113. cikk magában foglalja a „klasszikus” kereskedelmi kérdéseket, úgymint a vámtarifák megállapítása és más kvantitatív korlátozások alkalmazások (importtilalom, kvóták és ezzel azonos hatású mennyiségi korlátozások).⁴³ A kereskedelempolitika egyes modern aspektusai azonban már tükröződnek a 113. cikkben, mint az exportpolitika, a dömping vagy a szubvenciók. Tallec ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy ez a rendelkezés csupán példálózó felsorolást ad a kereskedelempolitikára vonatkozóan.⁴⁴ Még átfogóbb megközelítést alkalmazott Pescatore amikor megállapította, hogy a kereskedelempolitika valójában valamennyi olyan intézkedést magában foglal, amely szükséges ahhoz, hogy a külvilággal kapcsolatos valamennyi gazdasági viszonyt szabályozzon.⁴⁵ Everling már ekkor arra is felhívta a figyelmet, hogy a szerződés

³⁸ Carrol, Peter – Kellow, Aynsley: The OECD. In: Jargensen, Knud Erik – Laatkainen, Katie Verlin: Routledge Handbook on The European Union and International Institutions, Routledge, London and New York, 248-250. o.

³⁹ Ld. Pinder, John: The Community's Need for an Active External Economic Policy, The World Today, Vol. 31., No 9, 1975, 368-375. o.

⁴⁰ McNaughton Anne: Acts of Creation – The ERTA Decision as a Foundation Stone of the EU Legal System, In Nicola, Fernanda – Davies, Bill: EU Law Stories – Contextual and Critical Histories of European Jurisprudence, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, 136-137. o.

⁴¹ Rasmussen, Morten: Establishing a Constitutional Practice of European Law: The History of the Legal Service of the European Executive, 1952-1965, 377. o., Contemporary European History, Vol 21, No 3, 2012, 375-397. o.

⁴² Everling 149-150. o.

⁴³ Le Tallec, Georges: The Common Commercial Policy of the EEC, 735. o. The International and Comparative Quarterly, Vol 20, No 4, 1971, 732-745. o.; Norton 54-62. o.

⁴⁴ Le Tallec 735-739. o.

⁴⁵ Uo. 738. o.

rendszeréből és a már elfogadott jogalkotási aktusokból jól látható a közös kereskedelempolitika kiterjedtsége: amellett, hogy összefüggésbe hozza azt a közös külső vámtarifa alkalmazásával, kereskedelempolitikai rendelkezések jelen vannak az egyes társulási megállapodásokban, de ugyanúgy az agrárpolitika esetén is megjelenik az import kérdése.⁴⁶ Ekkoriban azonban kérdéses volt még, hogy a közös kereskedelempolitika vajon kiterjed-e például a szolgáltatások, a letelepedés és a közlekedés szabályozására, ahogy azt Brinkhorst állította, vagy azok különálló szakpolitikát képviselnek.⁴⁷

Az is kérdéses volt, hogy a közös kereskedelempolitika mennyiben követi az egyes nemzetközi trendeket. Tallec kitért arra, hogy a vámpolitikai intézkedések jelentősége csökkent főként amiatt, hogy a GATT és az UNCTAD is ezen rendelkezések csökkentését kívánja a kereskedelem minél nagyobb mértékű liberalizálása érdekében.⁴⁸ Kim 1968-as cikkében logikusan tette fel azt a kérdést, hogy ezek a rendelkezések mennyiben vannak összhangban a GATT szabályozásával.⁴⁹ Everling és Pescatore hangsúlyozza, hogy a szövegezésből nem következik egyértelműen a kereskedelempolitika közösségi politika természete sem, csupán annyi, hogy az egységes elveken alapul, amely azonban inkább a tagállamok politikáinak összehangolására utal, egy ilyen értelmezés ugyanakkor a „Szerződés betűjével” lenne ellentétes.⁵⁰

Ezek alapján látható, hogy az egyes szerzők rátapintottak akkoriban a közös kereskedelempolitikával összefüggő fő kérdésekre: arra, hogy mi is annak pontos tartalma és természete (és kifejezetten annak kizárólagossága), illetve, hogy vajon mennyiben van az EGK által létrehozott közös kereskedelempolitika összhangban a már ismertetett nemzetközi trendekkel. Ezek összeolvasva a Bizottság tevékenységével, valamint a GATT-on belüli viszonyokkal egyértelművé tették a problémát, hogy a kérdés egyszerre hordoz magában elméleti és gyakorlati problémákat: amellett, hogy nem volt egyértelmű, hogy a közös kereskedelempolitika mit takar, és mit foglal magában, így az sem volt egyértelmű, hogy egyébként a nemzetközi kereskedelmi szervezetek viszonyrendszerébe mennyiben illeszkedik ez a szakpolitika.

III. A Bíróság esetjoga: legitimáció és pragmatizmus

III.1. Az 1/75. sz. vélemény és annak jelentősége

Bartha utal arra, hogy a Massey-Ferguson döntésében⁵¹ a Bíróság már hangsúlyozta, hogy a vámunió hatékony működése igazolja az EGK-Szerződés 9., 110. és 113. cikkének, valamint a vonatkozó hatásköröknek a tág értelmezését. A Bíróság érzékelhette ugyanakkor a szakirodalom által már ismertetett problémákat, mivel későbbi, az ERTA-ügyet követő esetjogában kitért erre. Az erre vonatkozó 1/75. sz. vélemény⁵² alapja az volt, hogy a tagállamok 1974-re sem hangolták össze exporthitel-rendszereiket teljes mértékben,

⁴⁶ Everling 155. o.

⁴⁷ Lauwaars, Richard H: The External Relations of the Unified European Community, 346-347. o., Common Market Law Review, Vol 5, No 3, 1986, 346-347. o.

⁴⁸ Le Tallec 735. o.

⁴⁹ Kim, Cae-One: Developments in the Commercial Policy of the European Economic Community, 149. o., Common Market Law Review, Vol 8, No 2, 1971, 148-167. o.

⁵⁰ Everling 151. o.; Pescatore: Les relations extérieures des Communautés Européennes, Recueil des Cours, Vol 95, 1961, 148-168. o.

⁵¹ C-8/73. sz. Hauptzollamt Bremerhaven v. Massey-Ferguson GmbH-ügyben hozott 1972. július 13-án hozott ítélete, ECLI:EU:C:1973:90.; Bartha Ildikó: Az Európai Közösség és a tagállamok nemzetközi szerződéskötési hatáskörei az Európai Bíróság esetjogában – PhD értekezés, ME ÁJK, 47. o.

⁵² A Bíróság 1/75. sz. véleménye, 1975. november 11., ECLI:EU:C:1975:145.

ugyanakkor ezzel párhuzamosan az OECD-n belül számos ágazati megállapodáson is dolgoztak, így a vélemény tárgyát képező helyi költségszabványról szóló megállapodáson is. A megállapodás célja az volt, hogy a szerződő felek megállapodjanak egy közös szabványban. A Bizottság javaslatot tett a Tanács számára a megállapodás EGK általi aláírására az EGK-Szerződés 113. cikke alapján, annak terjedelmét azonban a Tanács vitatta. A Bizottság így úgy vélte, szükséges a Bíróság állásfoglalása a kérdésben. Ebből következően a Bizottság azt a kérdést intézte a Bíróság felé, hogy az EGK rendelkezik-e hatáskörrel az OECD égisze alatt megalkotott, exporthitelek kiosztását szabályozó tervezett megállapodás megkötésére.⁵³

A véleményben a Bíróság kitért többek között a közös kereskedelempolitika természetére is. Hangsúlyozta, hogy Az EGK-Szerződés 113. cikkében meghatározott közös kereskedelempolitika a közös piac működése megvalósításának egyik eszközeként jött létre a Közösség közös érdekeinek védelméért, így a tagállamok egyoldalú intézkedései a tagállamok vállalkozásai közötti versenytorzuló hatásokhoz vezetnének.⁵⁴ A Bíróság ebből következően azt a következtetést vonta le, hogy ahhoz, hogy ez ne valósuljon meg, logikusan kell, hogy következzen, hogy a kereskedelempolitika kizárólagos hatásköre az EGK-nak. Habár nem határozta meg a közös kereskedelempolitika fogalmát véleményében, igyekezett arra vonatkozóan egyfajta tartalmi megközelítést adni.⁵⁵ Ebből következően egyértelműen elutasította a feladatok pusztán felsorolására vonatkozó taxatív megközelítést. Hangsúlyozta azonban, hogy a közös kereskedelempolitika magában foglalja az exporttámogatási rendszereket, és az exportműveletekhez kapcsolódó helyi költségeket is, külső és belső intézkedéseket is.⁵⁶ Ezek a kereskedelempolitika fontos elemei, és ez a fogalom ugyanazzal a tartalommal is bír, mintha egy államról lenne szó.⁵⁷ Ebből egyértelműen következik, hogy a kereskedelempolitika 113. cikkében foglalt lista valóban nem egy taxatív, hanem egy példákat felsoroló lista. Ez a megközelítés jól láthatóan tükrözte az EGK azon kívánalmát, hogy a tagállamoktól független és önálló kereskedelempolitikát folytasson. Megjegyzendő, hogy ennek jelentőségét egyes szerzők a döntés idejében is érzékelték már.⁵⁸ Külön érdekesség, hogy a Bíróság nem használt teleologikus jogértelmezést a kereskedelempolitika megállapítására (a korábbi mérőföldkő, az ERTA-ügy esetével ellentétben), mindössze ez az érvelés a Bizottság érvelésében merült fel ez ötletként.⁵⁹ Az azonban jól látható már ebből is, hogy egy rugalmas kereskedelempolitikai fogalmat határozott meg a Bíróság, amelyet ráadásul azzal is fokozott, hogy egy államéhoz hasonlította az EGK kereskedelempolitikáját.

III.2. A C-41/76. sz. *Donckerwolcke-ügy*

A C-41/76. sz. *Donckerwolcke-ügyben*⁶⁰ (követve ezzel a korábbi, *Bock-ügyben* és *Kaufhauf-ügyben* alkalmazott szűkített és szigorúbb értelmezési megközelítést) a kereskedelempolitika természetét tovább egyértelműsítette a Bíróság. Az ügy központi

⁵³ Cremona, Marise – Kukavica, Jake: Common Commercial Policy and the Determination of Exclusivity . Opinion 1/75 (Local Cost Standard). In Butler, Graham – Wessel, Ramses A. (szerk.): EU External Relations Law: The Cases in Context, Hart Publishing, Oxford, 2022, 46-48. o.

⁵⁴ A Bíróság 1/75. sz. véleménye, 1362. o.

⁵⁵ Cremona – Kukavica 52. o.

⁵⁶ Govaere, Inge: EU Common Commercial Policy Throwing off the Shackles of 'Mixity', In: Govaere, Inge – Quick, Reinhard – Bronckers, Marco (szerk.): Trade and Competition Law in the EU and Beyond, Edward Elgar, 2011, 150. o.

⁵⁷ A Bíróság 1/75. sz. véleménye, 1362. o.

⁵⁸ Steenbergen 230. o.

⁵⁹ Cremona – Kukavica 59. o.

⁶⁰ C-41/76. sz. Suzanne Criel, née Donckerwolcke and Henri Schou v Procureur de la République au tribunal de grande instance de Lille and Director General of Customs-ügyben hozott 1976. december 15-én hozott ítélete, ECLI:EU:C:1976:182.

kérdése az EGK-Szerződés 115. cikk (1) bekezdés második mondata volt, amely alapján abban az esetben, ha a Bizottság nem tesz ajánlást a tagállamok közötti gazdasági egyensúly megteremtésének módszereire, a Bizottság felhatalmazza a tagállamokat, hogy hozzák meg a szükséges védintézkedéseket, kritériumokat és szabályokat, mivel Franciaország úgy hozott ilyen intézkedéseket, hogy erre az eltérésre felhatalmazást kapott volna. A francia intézkedések értelmében harmadik államból származó termékek esetében a Franciaország területén történő szabad forgalomba hozatalhoz az importáló köteles lett volna feltüntetni a szállítási bizonyítványon a behozott áru eredeti származási helyét, és behozatali engedélyt kellett volna ehhez beszereznie. A Bizottság érvelésében kiemelte, hogy ehhez az EGK részéről kifejezett rendelkezések szükségesek, amivel a Bíróság egyetértett.⁶¹ Az átmeneti időszak lejártakor lehetőség van továbbra is a tagállamok közötti kereskedelempolitikai különbségek fenntartására. A 115. cikk ezt a lehetőséget teszi lehetővé a közösségi jogon belül a kereskedelempolitika esetén. Mivel azonban ez a rendelkezés kivételt jelent a közös vámunióra vonatkozó rendelkezés, valamint az áruk szabad áramlására vonatkozó rendelkezések alól, a 115. cikkben foglalt szabályokat megszorítóan kell értelmezni. A Bíróság ezt követően nyelvtani értelmezést alkalmazott a 115. cikk esetén, amelyre vonatkozóan megállapította (egyetértve így a Bizottsággal), hogy a Bizottság nem hatalmazta fel Franciaországot ilyen intézkedések megtételére.⁶² Ez a következtetés jól láthatóan egybecseng az 1/75. véleményben foglalt, a tagállamok és az EGK közötti intézkedései esetén alkalmazott elhatárolással. Jól látható, hogy habár akkor még a kizárólagos hatáskör még nem szerepelt a közösségi jogi hatásköri terminológiában, ennek a jellemzőnek a megállapítása valójában a közös kereskedelempolitikának a kizárólagosságának további elemét vetette fel.⁶³ Megjegyzendő, hogy ezt követően voltak olyan döntések, ahol az EGK-Szerződés 115. cikke esetén a Bíróság kevésbé szigorú megközelítést alkalmazott a rendelkezés alkalmazását illetően. A Bulk Oil-ügyben a Bíróság lehetővé tette, hogy a közös exportszabályozás létrehozásáról szóló 2603/69/EGK rendeletben foglaltak alapján a tagállamok a harmadik országokba történő kőolajexport esetén mennyiségi korlátozást vezessenek be abban az esetben is, ha ez a korlátozás már egyébként fennáll.⁶⁴

III.3. A Bíróság 1/78. sz. véleménye

Az 1/75. sz. véleményt követően nem sokkal a Bíróság 1/78. sz. véleményében⁶⁵ újból vizsgálta a kereskedelempolitika természetét. A Bizottság a Bíróság véleményét kérte a természetes kaucsukról szóló nemzetközi megállapodás tervezetének az EGK-Szerződéssel összefüggésben. A szerződés célja az volt, hogy biztosítsák a természetes kaucsuk kereslete és kínálata közötti egyensúlyt, e termék olyan árának hosszú távú stabilizálásával, amely az exportáló országok számára stabil exportbevételeket biztosít. A hatáskör kérdése azért merült fel, mivel a megállapodás rendezte a kérdést, hogy az ún. ütközőkészletnek, amely a kaucsuktöbblet megvásárlásának az áresés idején és a készletezett kaucsuk eladásának az áremelkedés idején, előzetesen meghatározott ingadozási sávban tartja az árat, az EGK vagy a tagállamok költségvetéséből kerülne finanszírozásra.⁶⁶

⁶¹ Uo.

⁶² Uo. 27-32. bekezdések.

⁶³ Govaere, Inge: External Competence: What's in a name? The Difficult Conciliation between Dynamism of the ECJ and Dynamics of European Integration. 30 Years of European Legal Studies at the College of Europe/30 ans d'études juridiques européennes au Collège d'Europe, Liber Professorum, 70. o..

⁶⁴ C-174/84. sz. Bulk Oil (Zug) AG kontra Sun International Limited és Sun Oil Trading Company-ügyben hozott 1966. február 18-án hozott ítélete, ECLI:EU:C:1986:60.

⁶⁵ A Bíróság 1/78. sz. véleménye, 1979. október 4., ECLI:EU:C:1979:224.

⁶⁶ Uo.

A Bizottság álláspontjával szemben az ügyben a Tanács azzal érvelt, hogy koordinációs jogkörrel rendelkezik az ügyben, amely már túllép az EGK-Szerződés 113. cikkében foglalt rendelkezések körén, következésképpen itt nem egy kizárólagos közösségi megállapodásról, hanem egy vegyes megállapodásról van szó, amelyet a tagállamok így az EGK-val együtt kell, hogy megkössenek. A Bíróság elemzésében már kifejezetten hivatkozik a korábbi esetjogára, kiemelve annak jelentőségét, hogy döntéseiben nem támogatta a kereskedelmi politikának a megszorító értelmezését. A Bíróság elutasítva a tagállamok arra vonatkozó érveit, hogy itt tagállami hatáskörbe tartozó biztonsági és gazdasági kérdésekről van szó, erre reflektálva megerősítette, hogy a kereskedelempolitika és a külkereskedelem kérdését tágabb összefüggéseiben kell szabályozni, és nem csupán bizonyos rendszerek, így a vámok és mennyiségi korlátozások igazgatására tekintettel.⁶⁷ Ebből az is következik, hogy a kereskedelempolitika hatáskörét továbbra is kifejezetten kiterjesztő módon kell értelmezni.⁶⁸ Ahogy az látható, a klasszikus kereskedelempolitikai eszközökön túl más eszközök is beletartozhatnak. Megjegyzendő, hogy ezen nem változtat az a tény sem, hogy a megállapodás járulékos módon más kérdésköröket is szabályozott, így az ütközőkészlethez kapcsolódó technológiai segítségnyújtás, a kutatási programok, a munkafeltételek, valamint az érintett ágazatban vagy a nemzeti adópolitikával kapcsolatos konzultációk kérdésköreit is.⁶⁹ Az ütközőkészlet finanszírozása esetén a Bíróság megállapította, hogy az ütközőkészlet mechanizmusának célja a kereskedelem szabályozásra, ez a mechanizmus így a közös kereskedelempolitika eszköze. Ezt követően elemzésében a Bíróság megállapította, hogy a hatáskör kizárólagossága attól függ, hogy a létrehozni kívánt ütközőkészlet mely költségvetésből kerül finanszírozásra.⁷⁰

III.4. Az esetek értelmezése

Ezek a döntések a kereskedelempolitika számára egyfajta evolutív, a nemzetközi szintér változásaira érzékeny természetet társítanak. Ezt a szakirodalom a kereskedelempolitika egyfajta átfogó megközelítéseként (sweeping approach) említi.⁷¹ Ez nem véletlen. Az EGK részéről főként a Bizottság és a Bíróság már jó ideje belátták, hogyha az EGK nem ragaszkodik a nemzetközi kereskedelmi kapcsolatok mintájának növekedéséhez, akkor az EGK kereskedelme idővel semmissé válik. Nem véletlen, hogy a Bizottság átfogó megközelítése arra irányul, hogyha a megállapodás már részben kereskedelmi vonatkozású, akkor a megállapodás egésze ebbe a hatáskörbe tartozhat, és ilyen esetben például nem indokolt vegyes megállapodás megkötése sem. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy ez amiatt is lényeges volt, hogy ekkor az EGK külkapcsolati hatáskörei továbbra is bizonytalanok voltak, így egyfajta pragmatikus megközelítés is érzékelhető volt ezen a területen. Ebből jól látható, hogy a Bíróság itt egyfajta pragmatikus megközelítést alkalmazott, amely hatással volt az uniós külkapcsolati jog alakulására és dinamikus természetére.⁷² Az is igaz ugyanakkor, hogy itt egyfajta legitimitáció is megfigyelhető. A kereskedelempolitika alkalmazkodott a nemzetközi trendekhez is, amelyet a Bíróság döntéseiben (kiindulva a közös kereskedelempolitikára vonatkozó rendelkezések hiányos szövegéből) jóváhagyott. Ez jól

⁶⁷ Uo. 49. bekezdés.

⁶⁸ Uo. 38., 41. és 51. bekezdések.

⁶⁹ Uo. 52. bekezdés.; De Baerel Geert – Van den Sanden, Tina: Interinstitutional Gravity and Pirates of the Parliament on Stranger Tides: the Continued Constitutional Significance of the Choice of Legal Basis in Post-Lisbon External Action, *EU Constitutional Review*, Vol 12, 2016, 90. o.

⁷⁰ Uo. 62. bekezdés.

⁷¹ Govaere 151. o.

⁷² Ld. Hortváthy Balázs: A kereskedelempolitika dinamikus értelmezése a közösségi jogban, *Jogtudományi Közlöny*, 2004/10., 337-352. o.

láthatóan egybecseng a Bizottság tevékenységével is.

IV. Az átfogó megközelítés megtörése

IV.1. Az uruguayi forduló és annak hatása a kereskedelempolitikai hatáskörrel kapcsolatos gondolkodásra

1986-ban a GATT-on belül újabb tárgyalási forduló kezdeményezéséről hoztak döntést. Ennek záróakkordja a Marrakeshi Egyezmény aláírása volt, amely magában foglalta a Világkereskedelmi Szervezet (WTO) létrehozására irányuló nemzetközi megállapodást is. Ez azt is jelentette, hogy az új rezsím szabályai már nem csupán az áruk és szolgáltatások kereskedelmére, hanem a szellemi tulajdonjogok védelmére is kiterjedtek.⁷³ Habár ez némileg hatással volt a maastrichti reformokkal kapcsolatos vitákra, a közös kereskedelempolitikára vonatkozó rendelkezések nem változtak.

Megjegyzendő, hogy a szakirodalom megosztott volt arra vonatkozóan, hogy a kereskedelempolitika kiterjedhet-e a szolgáltatások és a szellemi alkotások jogára.⁷⁴ De Pinnick szerint a szolgáltatásokra vonatkozóan nem lehetséges, hogy a Közösség a kereskedelempolitika alapján külön normákat alkosson, arra vonatkozóan ugyanis már külön rezsím alakult ki a közösségi jogon belül.⁷⁵ Timmermans szerint ugyanakkor a Közösségnek érdemes követnie a GATT-on belüli nemzetközi tendenciákat, vagyis ilyen esetben a közös kereskedelempolitikát ki kell terjeszteni a szolgáltatásokra is. A közös kereskedelempolitika ilyen esetben a belső piac külső dimenziója.⁷⁶ Lényegében ezzel Timmermans is az átfogó megközelítést támogatta a szolgáltatások esetén. Megjegyzendő, hogy a szellemi tulajdonjog esetén is megoszottak a vélemények. Govaere – értelmezve Timmermans gondolkodását arra jutott, hogy mivel a Közösségnek már ekkor volt hatásköre bizonyos területeken a szellemi tulajdonra jogot alkotni, ebből következően nem lehetetlen a kereskedelempolitika kiterjesztése erre a kérdésre.⁷⁷ Völker nem érzékelte lehetetlennek ezt a megközelítést, de úgy vélte, ehhez a belső piac integritása miatt nem feltétlenül a közös kereskedelempolitika lehet az érintett hatáskör és így a jogalap.⁷⁸ Nem meglepő, hogy ez a dilemma később a Bíróság esetjogában is megjelent.

IV.2. A Bíróság 1/94. sz. véleménye

A Bizottság azzal kapcsolatban kérte ki a Bíróság véleményét,⁷⁹ hogy a Közösség rendelkezik-e a szolgáltatások kereskedelmére vonatkozó GATS és a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásaira vonatkozó és a hamisított áruk kereskedelmére kiterjedő TRIPS egyezmények megkötésére. A Bizottság külön rákérdezett arra, hogy a Közösség kizárólagos

⁷³ Hortváthy 2006 598-599. o.

⁷⁴ Bartha 60-61. o.

⁷⁵ de Pinnick, Perreau: Les compétences communautaires dans les négociations sur le commerce des services, 401-408. o., Cahiers de Droit Européen, Vol 27, 1991, 390-421. o.

⁷⁶ Timmermans, Christiaan W. A.: Common Commercial Policy (Article 113 EEC) and International Trade in Services. In Capotorti, Francesco és mások (szerk.): Du droit international au droit de l'intégration: Liber Amicorum Pierre Pescatore, Nomos, 1987, 680. o.

⁷⁷ Govaere, Inge: Intellectual Property Protection and Commercial Policy. In Maresceau, Marc: The European Community's Commercial Policy after 1992: The Legal Dimension, 1993, 197-199. o.

⁷⁸ Völker, Edmont, L. M.: Barriers to External and Internal Community Trade, Kluwer Law International, 191. és 199-200. o.

⁷⁹ A Bíróság 1/94. sz. véleménye, 1994. november 14., ECLI:EU:C:1994:384.

hatáskörrel rendelkezik akkor is, ha egyébként megegyezés született arról, hogy a tagállamok a WTO eredeti tagjává válnak.⁸⁰ A Bizottság érvelésében a már ismertetett probléma jelent meg a GATS esetén Mivel az EK-Szerződés releváns rendelkezései csupán a belső hatáskörökre koncentrálnak, következésképpen a közös kereskedelempolitika az, amely a külső aspektusokat szabályozza.⁸¹ A TRIPS esetén a Bizottság hangsúlyozta, hogy a közös kereskedelempolitika azokat az intézkedéseket is magában foglalja, amelyeknek célja a szellemi tulajdonjogok szabályozásával vagy összehangolásával az áru-, illetve szolgáltatáskereskedelem volumenének vagy szerkezetének befolyásolása. Erre pedig a közös kereskedelempolitika kiterjed.⁸² A Tanács nem értett egyet a Bizottság érvelésével, és hangsúlyozta, hogy a Bizottság célja az, hogy egyébként a WTO tárgyalások során alkalmazott érvrendszerét érvényesítse a Bíróság előtt. A Tanács hangsúlyozta, hogy az egyezmény rendelkezéseinek a kereskedelemre való hatása még nem elegendő indok ahhoz, hogy az egyezmény a közös kereskedelempolitika hatálya alá tartozzon.⁸³

A Bíróság vitatta a Bizottság érvelését. Kiemelte, hogy a GATS a szolgáltatásnyújtás négy formájának a kereskedelmét szabályozza, így a határokon átnyúló szolgáltatások esetén azt az esetet is, amikor a szolgáltató nem megy a fogyasztó országába. A Bíróság hangsúlyozta, hogy ez az eset hasonló az árukereskedelemhez, amely így a közös kereskedelempolitika alá esik. Ezzel szemben a másik három eset (a külföldön történő fogyasztás, amely magában foglalja a fogyasztónak a szolgáltató országába történő utazást, a leányvállalat vagy fióktelep jelenlétét, valamint természetes személy jelenlétét, ami lehetővé teszi a szolgáltató számára, hogy szolgáltatást nyújtson egy másik állam területén) a közös kereskedelempolitika hatálya alá tartozik.⁸⁴ A Bíróság elemezte azt is, hogy a közlekedés körébe tartozó szolgáltatások a közös kereskedelempolitika hatálya alá tartoznak-e. A Bíróság azonban az ERTA, valamint az 1/76. sz. vélemények alapján, illetve a Közösségnek más államokkal kötött megállapodásai alapján arra jutott, hogy ezek sem a szóban forgó szakpolitika alá.⁸⁵ Ez alapján azt állapította meg, hogy a tagállamok és a Közösség megosztott hatáskörrel rendelkezik erre az egyezményre.

A TRIPS esetén a Bíróság megállapította, hogy az áruk forgalomba hozatalához kapcsolódó, a határátkelőhelyen alkalmazandó intézkedésekre vonatkozó szabályok esetén vannak már közösségi szintű szabályok, amelyek jogalapja az EK-Szerződés 113. cikke.⁸⁶ Az is igaz azonban, hogy a hamisított áruk szabad forgalomba hozatalának tilalmára vonatkozó rendelkezések esetén kívül a szabályok nem tartoznak a kereskedelempolitika hatálya alá. Habár van kapcsolat az árukereskedelem és a szellemi tulajdonjogok között, ez nem elégséges ahhoz, hogy kizárólag a Közösség rendelkezzen hatáskörrel az egyezmény megkötésére.⁸⁷ Hasonlóan az előzőhöz, a Bíróság itt is megosztott hatáskört állapított meg.

Ez jól láthatóan megkérdőjelezte a már említett átfogó megközelítést, mivel nem tette lehetővé, hogy a szolgáltatások és a szellemi alkotás a közös kereskedelempolitika alá kerüljön. Ez látszólag ellentmondásosnak tűnhet, amelyet az akkori szakirodalom érzékelt is. A kritikák kitértek arra, hogy ellentmondásos az, hogy a kereskedelempolitika nem tartalmazza a közlekedésre vonatkozó szolgáltatásokat, és maga a közlekedéspolitikai külkapcsolati jog esetén a beleértett külső hatáskörével érhető el, de arra is, hogy a Bíróság mennyire mesterségesen határozta meg a közös kereskedelempolitika természetét.⁸⁸ Voltak

⁸⁰ Uo. 13. bekezdés.

⁸¹ Uo. 36., 40. bekezdés. I-5303-5305. o.

⁸² Uo. 54. bekezdés. I-5313-5315. o.

⁸³ Bartha 65-66. o.

⁸⁴ A Bíróság 1/94. sz. véleménye, 41-46. pontok.

⁸⁵ Uo. 48-53. pontok.

⁸⁶ Uo. 55. pont.

⁸⁷ Uo. 56-57. pontok.

⁸⁸ Govaere 144-150. o.

olyan szerzők, akik az átfogó megközelítés megtörését látták az 1/94. sz. vélemény elfogadásában.⁸⁹ Pescatore arra is kitért, hogy szemben a Bíróság más véleményeivel, a Bíróság csak a felek álláspontját sorolja fel, amely azonban így nem feltétlenül tükröz minőségi munkát.⁹⁰ Érdemes ugyanakkor megjegyezni, hogy más álláspontok inkább azt hangsúlyozták, hogy az integráció külső hatásköreit nem lehet a tagállamok akaratától teljesen eltérően értelmezni.⁹¹ Mivel a WTO-egyezményt a tagállamok közösen írták alá a Közösséggel, és így egy vegyes megállapodásról beszélhetünk, így ez annak megkerülése lett volna.⁹² Az is elmondható, hogy a Bíróság itt mérlegelt azzal összefüggésben, hogy a külső hatáskörök értelmezése mennyiben kérdőjelezné a teljes hatásköri megosztást és jogrendet. Alapvetően a későbbi esetjoga alapján is látható, hogy a Bíróság ezeket a kérdéseket is mérlegeli, amikor vizsgálja az Uniónak a külső hatásköreit. Megjegyzendő, hogy Govaere rámutatott arra, hogy a Bíróság az 1/94. sz. véleményében több alkalommal is hangsúlyozza az átfogó megközelítést, mivel hivatkozza is a tanulmányban korábban ismertetett esetjogban szereplő következtetéseket.⁹³

IV.3. A közös kereskedelempolitika az átfogó megközelítés megtörése után

Az amszterdami reformok nem jártak radikális változással a kereskedelempolitikára nézve. Az akkor 133. cikk alapján annyival egészült ki az alapító szerződés, hogy a Tanácsnak joga van a Bizottság alapján és az Európai Parlamenttel folytatott konzultációs követően egyhangúlag kiterjeszteni a szolgáltatásokról és szellemi tulajdonról szóló nemzetközi tárgyalásokra és megállapodásokra annyiban, amennyiben a cikk más bekezdéseinek hatálya nem terjed ki arra.⁹⁴ A nizzai reformok során ezek a rendelkezések tovább változtak, de átfogó módosulás továbbra sem történt. A radikális átalakulást a lisszaboni reformok hozták meg. A kereskedelempolitikára vonatkozó változások esetén talán a legfontosabb az, hogy azt deklaráltnan kizárólagos hatáskörnek tekintik az alapító szerződések, köszönhetően a régóta tervezett hatásköri katalógus kodifikálásának. Az EUMSZ 207. cikke szerint a közös kereskedelempolitika területeihez tartoznak a vámtarifa- és kereskedelmi megállapodások, a szellemi tulajdon jogi kereskedelmi vonatkozásai, a külföldi közvetlen befektetések, a liberalizációs intézkedések egységesítése, az exportpolitika és a kereskedelempolitikai védintézkedések (dömping, szubvenció esetén meghozandó intézkedések).⁹⁵

A rendelkezések külön kitérnek a Tanács szavazási rendjére is. A szolgáltatások kereskedelme, a szellemi tulajdon kereskedelmi vonatkozásai, valamint a közvetlen külföldi tőkebefektetések esetén a Tanács egyhangúlag jár el, ha a megállapodás olyan rendelkezéseket tartalmaz, amelyek elfogadásához a belső szabályok esetében egyhangúságra van szükség. Megjegyzendő, hogy a kulturális és audiovizuális szolgáltatások, valamint a szociális, oktatási és egészségügyi szolgáltatások kereskedelmére vonatkozó megállapodások esetén bizonyos

⁸⁹ Pld. Bourgeois, Jacques H.J.: External Relations Powers of the European Community, 161-162. o. Fordham International Law Journal, Vol 22, No 6, 149-173. o.

⁹⁰ Pescatore, Pierre: Opinion 1/94. on „Conclusion” of the WTO Agreement: Is there an Escape from a Programmed Disaster?, 391-393. o., Common Market Law Review, Vol 36, 1999, No 2, 387-405. o.

⁹¹ Bartha 71. o. ; Mancini, Federico, The European Court of Justice and the External Competences of the Community, In: Davies, Paul – Lyon-Caen, Antoine –Sciarra, Silvana – Simitis, Spiros, European Community Labour Law: Principles and Perspectives: Liber Amicorum Lord Wedderburn of Charlton, Oxford University Press, Oxford, 1996, 143. o.

⁹² Bartha 71. o.

⁹³ Govaere 145-146. o.

⁹⁴ Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, OJ C 340, 10.11.1997, p. 1-144.

⁹⁵ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés, OJ C 326, 26.10.2012, p. 47–390, 207. cikk (1) bekezdés.

egyhangúságot ír elő a Tanács számára, ha az első esetben azok korlátozzák az Unió kulturális és nyelvi sokféleségét, valamint utóbbi esetében komoly zavarokat okoznak az ilyen a szolgáltatások nemzeti megszervezésében, illetve korlátozzák a tagállamok ezek biztosítására vonatkozó hatáskörét. Megjegyzendő, hogy a közlekedés területét továbbra is kizárja az (5) bekezdés, illetve hangsúlyozza a hatáskör megosztás elvének tiszteletben tartását is (a cikk (6) bekezdése).⁹⁶ Ez a szövegezés rámutat arra, hogy az átfogó megközelítés, amely következett az EGK-Szerződés 113. cikkéből immáron megszűnt.

Megjegyzendő, hogy habár Govaere szerint az 1/94. sz. véleményt követően még jelen van az átfogó megközelítés a Bíróság esetjogában, az már a véleményt követően eltűnőben volt. Ráadásul a lisszaboni reformokat követően már kevésbé jelentős a közös kereskedelempolitika a hatáskörök szempontjából: a közös kül- és biztonságpolitika, valamint a beleértett külső hatáskörök kodifikálása együtt lehetővé teszik, hogy komplex tárgykörű megállapodásokat kössön az Unió, ugyanakkor szövevényesebb hatásköri háttérrel.⁹⁷ Ebből ugyanakkor az is következik, hogy a közös kereskedelempolitika már nem tekinthető egy átfogó külkapcsolati hatáskörnek. Ez nem is meglepő, mivel már az Uniónak (az EGK időszakával ellentétben) több kimunkált hatásköre van a külkapcsolatai alakítására. Erre utal például a 2/15. sz. vélemény is amely szerint már a közös kereskedelempolitika egyértelműen rendelkezik bizonyos korlátokkal.⁹⁸ Ezek a korlátok következnek az EUMSZ 207. cikkéből, de egyébként más hatáskörök természetéből is.

V. Következtetések

A közös kereskedelempolitika uniós jogfejlődésével összefüggésben a következők emelhetők ki:

Először, a közös kereskedelempolitika uniós külkapcsolati jogon belüli jelentőségére nagy befolyással volt a nemzetközi környezet. A GATT-on belül megjelenő egyes áramlatok (a kereskedelem liberalizációja, a fejlődő országokkal szembeni kedvezményes bánásmód) – mivel az uniós tagállamok is részei voltak az egyezménynek – hatással voltak az uniós kereskedelempolitikára is. Ezek a változások érzékelhetőek abból is, hogy a 70-es évekre a vámokon túllépve további kérdéskörök is megjelentek a közös kereskedelempolitikával összefüggésben.

Másodszor, a Bizottságon belül is jelentős szerep jutott a közös kereskedelempolitikának, amely a szervezet struktúrájából is érződik. Az is látható, hogy a Bizottság jelen volt az egyes nemzetközi instrumentumokon belül (GATT és OECD), amely lehetővé tette az új tendenciák megismerését. Az is látható, hogy a Bizottság részéről az idő előrehaladásával egyre több olyan nyilatkozat jelent meg, amelyek a közös kereskedelempolitika dinamikus természetét hangsúlyozták.

Harmadszor, az akadémiai szféra érzekelte ezeket a trendeket és a közös kereskedelempolitikára vonatkozó rendelkezések homályosságát. Ezek esetén egyes szerzők egymástól függetlenül arra jutottak, hogy egyfajta dinamikus természet következhet azok szövegéből, tekintettel ugyanakkor a külső körülményekre is.

Negyedszer, a Bíróság lényegében ezt a folyamatot legitimálta. Amellett, hogy pragmatikusan tekintett az uniós külkapcsolati jog esetén a közös kereskedelempolitikára, hogy arra vonatkozóan átfogó megközelítést alkalmazott, jól látható, hogy ez olyan hatással is volt, hogy a közös kereskedelempolitika esetén annak dinamikus természetét is igazolta. Ez a megközelítés egészen az 1/94. sz. véleményig tartott, amikor azonban már más hatásköröket

⁹⁶ Uo. 207. cikk (2)-(6) bekezdés.

⁹⁷ Govaere 146-148. o.

⁹⁸ A Bíróság 2/15. sz. véleménye, 2017. május 16., ECLI:EU:C:2017:376.

is mérlegelni kellett.

Irodalomjegyzék

Európai uniós jogforrások, nemzetközi egyezmények

Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés.

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés, OJ C 326, 26.10.2012, p. 47–390

Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT).

Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts, OJ C 340, 10.11.1997, p. 1-144.

Az Európai Unió Bíróságának esetjoga

C-22/70. sz. Bizottság v. Tanács (ERTA)-ügyben hozott 1971. március 31-én hozott ítélete, ECLI:EU:C:1971:32.

C-8/73. sz. Hauptzollamt Bremerhaven v. Massey-Ferguson GmbH-ügyben hozott 1972. július 13-án hozott ítélete, ECLI:EU:C:1973:90.

A Bíróság 1/75. sz. véleménye, 1975. november 11., ECLI:EU:C:1975:145.

C-41/76. sz. Suzanne Criel, née Donckerwolcke and Henri Schou v Procureur de la République au tribunal de grande instance de Lille and Director General of Customs-ügyben hozott 1976. december 15-én hozott ítélete, ECLI:EU:C:1976:182.

A Bíróság 1/78. sz. véleménye, 1979. október 4., ECLI:EU:C:1979:224.

C-174/84. sz. Bulk Oil (Zug) AG kontra Sun International Limited és Sun Oil Trading Company-ügyben hozott 1966. február 18-án hozott ítélete, ECLI:EU:C:1986:60.

A Bíróság 1/94. sz. véleménye, 1994. november 14., ECLI:EU:C:1994:384.

A Bíróság 2/15. sz. véleménye, 2017. május 16., ECLI:EU:C:2017:376.

Egyéb jogi dokumentumok

Final Act of the United Nations Conference on Trade and Employment-Havana Charter for an International Trade Organization. http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/havana_e.pdf.

Monográfiák

Coppolaro, Lucia: The Making of a World Trading Power – The European Economic Community (EEC) in the GATT Kennedy round Negotiations (1963-1967), Ashgate, UK.

Mancini, Federico: The European Court of Justice and the External Competences of the Community. In Davies, Paul – Lyon-Caen, Antoine –Sciarra, Silvana – Simitis, Spiros, European Community Labour Law: Principles and Perspectives: Liber Amicorum Lord Wedderburn of Charlton, Oxford University Press, Oxford, 1996.

Sinclair, Guy Fiti: To Reform the World - International Organizations and the Making of Modern States, Oxford University Press, Oxford, 2017.

Völker, Edmont, L. M.: Barriers to External and Internal Community Trade, Kluwer Law International.

Cikkek

Bartha Ildikó: Az Európai Közösség és a tagállamok nemzetközi szerződéskötési hatáskörei az Európai Bíróság esetjogában – PhD értekezés, ME ÁJK.

- Bossuat, Gérard – Legendre, Anais: The Commission's role in external relations. In *The European Commission 1958-1972 – History and memories of an institution*, 339-377. o. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ebec8b45-1aab-4d57-887f-0da73489b19e>.
- Bourgeois, Jacques H.J.: External Relations Powers of the European Community, 161-162. o. In *Fordham International Law Journal*, Vol 22, No 6, 149-173. o.
- Carrol, Peter – Kellow, Aynsley: The OECD. In Jargensen, Knud Erik – Laatkainen, Katie Verlin: *Routledge Handbook on The European Union and International Institutions*, Routledge, London and New York, 247-259. o.
- Cremona, Marise – Kukavica, Jake: Common Commercial Policy and the Determination of Exclusivity . Opinion 1/75 (Local Cost Standard). In Butler, Graham – Wessel, Ramses A. (szerk.): *EU External Relations Law: The Cases in Context*, Hart Publishing, Oxford, 2022, 45-56. o.
- De Baerel Geert – Van den Sanden, Tina: Interinstitutional Gravity and Pirates of the Parliament on Stranger Tides: the Continued Constitutional Significance of the Choice of Legal Basis in Post-Lisbon External Action. In *EU Constitutional Review*, Vol 12, 2016, 86-113. o.
- de Pinnick, Perreau: Les compétences communautaires dans les négociations sur le commerce des services, 401-408. o. In *Cahiers de Droit Européen*, Vol 27, 1991, 390-421. o.
- Everling, Ulrich: Legal Problems of the Common Commercial Policy in the European Economic Community. In *Common Market Law Review*, Vol 4, No 2, 141-165. o
- Finlayson, Jock A. – Zacher, Mark W.: The GATT and the Regulation of Trade Barriers: Regime Dynamics and Functions. In *International Organization*, Vol 35, No 4, 1981, 561-602. o.
- Govaere, Inge: External Competence: What's in a name? The Difficult Conciliation between Dynamism of the ECJ and Dynamics of European Integration. 30 Years of European Legal Studies at the College of Europe/30 ans d'études juridiques européennes au Collège d'Europe, *Liber Professorum*, 2004, 461-477. o.
- Govaere, Inge: Intellectual Property Protection and Commercial Policy. In Maresceau, Marc: *The European Community's Commercial Policy after 1992: The Legal Dimension*, 1993
- Govaere, Inge: EU Common Commercial Policy Throwing off the Shackles of 'Mixity'. In Govaere, Inge – Quick, Reinhard – Bronckers, Marco (szerk.): *Trade and Competition Law in the EU and Beyond*, Edward Elgar, 2011, 144-158. o.
- Hortváthy Balázs: A kereskedelempolitika dinamikus értelmezése a közösségi jogban. In *Jogtudományi Közlöny*, 2004/10., 337-352. o.
- Horváthy Balázs: Az Európai Unió és a Kereskedelmi Világszervezet kapcsolatának alapkérdései. In *Állam- és Jogtudomány*, 2006/4. szám, 577-610. o.
- Kim, Cae-One: Developments in the Commercial Policy of the European Economic Community. In *Common Market Law Review*, Vol 8, No 2, 1971, 148-167. o.
- Lauwaars, Richard H: The External Relations of the Unified European Community. In *Common Market Law Review*, Vol 5, No 3, 1986, 346-347. o.
- Le Tallec, Georges: The Common Commercial Policy of the EEC. In *The International and Comparative Quarterly*, Vol 20, No 4, 1971, 732-745. o.
- Leopold, Patricia M. External Relations Power of EEC in theory and in practice. In *The International and Comparative Law Quarterly* Vol 26, No 1, 1977, 54-80. o.
- McNaughton Anne: Acts of Creation – The ERTA Decision as a Foundation Stone of the EU Legal System. In Nicola, Fernanda – Davies, Bill: *EU Law Stories – Contextual and Critical Histories of European Jurisprudence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2017, 134-154. o.
- Noël, Emile: The External Relations of the EEC and Its Internal Problems. In *Government*

- and Opposition Vol 10, No 2, 1975, 159-166. o.
- Norton, Joseph J.: The Common Commercial Policy of the EEC: Developments in the Final Stage, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol 44, 1972, 44-85. o.
- Pescatore, Pierre: Les relations extérieures des Communautés Européennes. In *Recueil des Cours*, Vol 95, 1961, 148-168. o.
- Pescatore, Pierre: Opinion 1/94. on „Conclusion” of the WTO Agreement: Is there an Escape from a Programmed Disaster? In *Common Market Law Review*, Vol 36, 1999, No 2, 387-405. o.
- Pinder, John: The Community’s Need for an Active External Economic Policy. In *The World Today*, Vol. 31., No 9, 1975, 368-375. o.
- Pongrácz Alex: A nemzetközi kereskedelem liberalizálásának főbb aspektusai és hatásuk a nemzetállami szuverenitásra – A WTO regulációs szerepének értékelése. In *Külügyi Szemle*, 2015/1. 104-116. o.
- Rasmussen, Morten Revolutionizing European Law: A history of the Van Gend en Loos judgment. In *International Journal of Constitutional Law*. Vol 12., 2014, 136-163. o.
- Rasmussen, Morten: Establishing a Constitutional Practice of European Law: The History of the Legal Service of the European Executive, 1952-1965. In *Contemporary European History*, Vol 21, No 3, 2012, 375-397. o.
- Steenbergen, Jacques: The Common Commercial Policy, 246. o. In *Common Market Law Review*, Vol 17, No, 2, 1980, 229-249. o.
- Timmermans, Christiaan W. A.: Common Commercial Policy (Article 113 EEC) and International Trade in Services. In Capotorti, Francesco és mások (szerk.): *Du droit international au droit de l’integration: Liber Amicorum Pierre Pescatore*, Nomos, 1987.

Internetes források

- Address by the President of the European Economic Community, Professor Dr. Walter Hallstein, to officials of the AFL-CIO. Washington, DC, 1961. május 16., <http://aei.pitt.edu/14763/>.
- Address [on trade policy] by Sir Christopher Soames, Vice President of the Commission of the European Communities, at a luncheon meeting of the European Chambers of Commerce. New York, 1973. október 30., <http://aei.pitt.edu/13957/>.
- Barre on the „Barre plan.” *European Community*. No. 143, March 1971., <http://aei.pitt.edu/43785/>.
- Heck, Harold (1967) EEC Tariff Walls: No Ministep But No High Hurdle Either., <http://aei.pitt.edu/101060/>.
- Interview of Robert Marjolin [Vice-President of the Commission of the European Communities] by John Gibson. Washington, D.C., 1963. szeptember 27., <http://aei.pitt.edu/14320/>.
- Record of a speech by Professor Walter Hallstein, President of the Commission of the European Economic Community at the annual dinner of the Foreign Press Association. The Hague, 1959. január 24., <http://aei.pitt.edu/14891/>.
- Speech by Vice-President [of Commission of the European Economic Community] Mansholt before Britain in Europe and Europe House. London, 1961. március 28., <http://aei.pitt.edu/14756/>